

Σαλλιάρης Ισίδωρος, Ειδικός Παιδαγωγός και Διευθυντής του 3^{ου}
Νηπιαγωγείου Βροντάδου Χίου

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΒΩΝ

(Το κείμενο αποτέλεσε την εισήγηση του κου Ισίδωρου Σαλλιάρη στην εκδήλωση της Πρωτοβουλίας για την Ψυχική Υγεία Παιδιών & Εφήβων στο Ομήρειο Πνευματικό Κέντρο Δήμου Χίου, 20-05-2026.)

Όσα ακολουθούν είναι η κατάθεση της εμπειρίας μου ως εκπαιδευτικού ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, μέσα από πολλά χρόνια εργασίας σε δομές που υπηρετούν κάποια από τα πιο ευάλωτα παιδιά στη Χίο.

Ξεκίνησα τη διαδρομή μου σε δομές ειδικής αγωγής, εργαζόμενος με παιδιά νηπιαγωγείου, παιδιά 4, 5 και 6 χρονών. Αυτή η εμπειρία υπήρξε για μένα αποκαλυπτική, γιατί μου έδειξε κάτι που δεν βρίσκεται σε κανένα εγχειρίδιο: η ψυχική υγεία δεν αρχίζει στο σχολείο. Αρχίζει στην αγκαλιά. Αρχίζει στη ρουτίνα του βραδινού παραμυθιού, στην αντίδραση του γονέα στα κλάματα, στην πρώτη στιγμή που το παιδί καταλαβαίνει αν ο κόσμος είναι ασφαλής ή όχι.

Στο νηπιαγωγείο -αυτό το φαινομενικά απλό και χαρούμενο περιβάλλον χρωματιστών τοίχων και παιχνιδιών- είδα την πρώτη γραμμή άμυνας ή, για πολλά παιδιά, την πρώτη ευκαιρία που χάθηκε. Σε αυτή την ηλικία, ο κόσμος των παιδιών είναι ακόμα ανοιχτός, ρευστός, γεμάτος εκπλήξεις. Κι όμως, ακόμα και εκεί, έβλεπα παιδιά που έρχονταν με κάτι βαρύ στα μάτια τους. Παιδιά που δεν ήξεραν πώς να μπουν σε μια ομάδα παιχνιδιού. Παιδιά που ξεσπούσαν σε κλάματα ή θυμό για λόγους που τους ήταν αδύνατο να εξηγήσουν τα ίδια. Παιδιά που δεν μπορούσαν να ανεχτούν τη ματαίωση ούτε για λίγα δευτερόλεπτα.

Αυτές οι δυσκολίες -συναισθηματικές, κοινωνικές, προσαρμοστικές- δεν ήταν τυχαίες. Ήταν σήματα. Σήματα που αν αγνοηθούν, αν δεν βρουν ανταπόκριση στο σπίτι ή στο σχολείο, μεγαλώνουν μαζί με το παιδί. Μετασχηματίζονται. Γίνονται άγχος σχολικής επίδοσης στο Δημοτικό, κοινωνική απόσυρση στο Γυμνάσιο, κρίσεις ταυτότητας και αδιέξοδα στο Λύκειο.

Η προσχολική εκπαίδευση, μετά την οικογένεια, θέτει τη θεμελιώδη βάση για την ψυχική υγεία και ανθεκτικότητα των μικρών παιδιών. Ο εκπαιδευτικός της ειδικής αγωγής σε αυτή τη βαθμίδα δεν διδάσκει γράμματα και αριθμούς: καθοδηγεί το παιδί στο πώς να ρυθμίζει τα συναισθήματά του, πώς να λύνει συγκρούσεις, πώς να νιώθει αποδεκτό ακόμα κι όταν είναι «διαφορετικό». Αυτές οι δεξιότητες, η αυτορρύθμιση, η ενσυναίσθηση, η κοινωνική προσαρμογή, δεν αναπτύσσονται αυτόματα. Χρειάζονται ένα συνεκτικό περιβάλλον, ενήλικες που βλέπουν και ακούνε, και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που δεν περιορίζονται μόνο στη γνωστική ανάπτυξη.

Ο δεύτερος σταθμός στη διαδρομή μου ήταν η θητεία μου ως εκπαιδευτικού στο ΚΕΔΑΣΥ Χίου στο Κέντρο Διεπιστημονικής Αξιολόγησης, Συμβουλευτικής και Υποστήριξης. Εκεί είχα την ευκαιρία να παρακολουθώ μαθητές και μαθήτριες όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης: από το νηπιαγωγείο έως το Λύκειο.

Κατά τη θητεία μου στο ΚΕΔΑΣΥ Χίου, παρατήρησα με μεγάλη συχνότητα ένα χαρακτηριστικό μοτίβο: γονείς έφερναν εφήβους 14-16 ετών για “μαθησιακές δυσκολίες” ή “αδιαφορία για το σχολείο”.

Πίσω όμως από την επιφάνεια, (μαθησιακές δυσκολίες, αδιαφορία, τεμπελιά, προκλητική συμπεριφορά), αποκαλύπτονταν συχνά συναισθηματικές δυσκολίες που είχαν ρίζες στα πρώτα χρόνια της ζωής -δυσκολίες που είχαν μείνει χωρίς να αντιμετωπιστούν για μια ολόκληρη δεκαετία.

Το ΚΕΔΑΣΥ Χίου εξυπηρετεί μαθητές από ένα νησί με τις δικές του ιδιαιτερότητες: γεωγραφική απομόνωση, περιορισμένους πόρους υποστήριξης, οικογένειες που συχνά αισθάνονται μόνες μπροστά σε δυσκολίες που δεν μπορούν να κατονομάσουν.

Εκεί κατανόησα βαθύτερα ότι η ψυχική υγεία δεν είναι προνόμιο των μεγάλων αστικών κέντρων. Είναι ανάγκη να υπάρχει παντού. Αυτή η εμπειρία με δίδαξε κάτι θεμελιώδες: η ψυχική υγεία δεν αρχίζει στην εφηβεία. Αρχίζει πολύ νωρίτερα και η παρέμβαση πρέπει να ξεκινά εξίσου νωρίς. Το παιδί που δεν μπορεί συναισθηματικά να ρυθμιστεί στα 5 του χρόνια δεν “ωριμάζει” αυτόματα στα 15. Χρειάζεται καθοδήγηση, υποστήριξη και, πάνω από όλα, ενήλικες που βλέπουν και ακούνε.

Σήμερα, μοιράζομαι μαζί σας όχι μόνο όσα λέει η επιστήμη, αλλά και όσα βίωσα δίπλα σε αυτά τα παιδιά, γιατί πιστεύω ότι η γνώση χωρίς εμπειρία παραμένει ημιτελής.

Κάθε πρωί, πολλά παιδιά ανοίγουν την πόρτα της σχολικής αίθουσας κρατώντας μαζί τους κάτι που δεν γράφεται σε κανένα βιβλίο: άγχος, μοναξιά, φόβο αποτυχίας, πόνο μιας οικογενειακής δυσλειτουργίας. Εμείς οι εκπαιδευτικοί συναντάμε αυτά τα παιδιά κάθε ημέρα. Το ερώτημα δεν είναι αν βλέπουμε τις ανάγκες τους, το ερώτημα είναι αν είμαστε έτοιμοι να ανταποκριθούμε.

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να διαχειριστούν τάξεις με ποικίλες μαθησιακές και συναισθηματικές ανάγκες, χωρίς επαρκή υποστήριξη από ειδικούς.

Οι εκπαιδευτικοί αισθάνονται ότι καλούνται να παίξουν ταυτόχρονα τον ρόλο του δασκάλου, του ψυχολόγου και του κοινωνικού λειτουργού.

Όπως προαναφέραμε, το σχολείο είναι ο δεύτερος κόσμος του παιδιού, και συχνά, για παιδιά που ζουν σε δύσκολα οικογενειακά περιβάλλοντα, ο σημαντικότερος. Αλλά για να λειτουργήσει ως χώρος ασφάλειας και ψυχικής ανάπτυξης, πρέπει πρώτα να αναγνωρίσει ειλικρινά τις αδυναμίες του.

Και εδώ τίθεται το κρίσιμο ερώτημα: Τι θέλει να πετύχει το ελληνικό σχολείο; Ποιος είναι ο στόχος και ο προσανατολισμός του;

Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παραμένει σε μεγάλο βαθμό προσανατολισμένο στη γνώση, στη βαθμολογία και στο αριστείο.

- Ο μαθητής αξιολογείται για αυτό που ξέρει, όχι για τη συνολική του προσπάθεια.
- Η επιτυχία ορίζεται ως εισαγωγή στο πανεπιστήμιο, όχι ως ανάπτυξη συναισθηματικά μιας υγιούς, ανθεκτικής προσωπικότητας.
- Ο εκπαιδευτικός αξιολογείται βάσει ακαδημαϊκών αποτελεσμάτων, όχι βάσει της ποιότητας των σχέσεων του με τους μαθητές.

Αποτέλεσμα; Παιδιά που αντιμετωπίζουν ψυχικές δυσκολίες, αλλά δεν εκδηλώνονται με ακαδημαϊκή αποτυχία, παραμένουν αόρατα.

Μέσα από τα χρόνια μου στην ειδική αγωγή, στο νηπιαγωγείο και στο ΚΕΔΑΣΥ Χίου, έμαθα ότι ένα μικρό παιδί που δεν ξέρει πώς να μπει σε μια παρέα, που ξεσπά χωρίς λόγο, που αρνείται να πάει στο σχολείο, μας λέει κάτι. Και εμείς έχουμε χρέος να ακούσουμε.

Αλλά το “ακούω” σήμερα δεν μπορεί να είναι ευθύνη ενός και μόνο ανθρώπου. Δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στον εκπαιδευτικό που ήδη καλείται να φέρει πολλά βάρη. Δεν μπορεί να ανήκει αποκλειστικά στον γονέα που συχνά ο ίδιος βιώνει κρίση. Δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στον παιδίατρο που έχει ελάχιστα λεπτά για κάθε επίσκεψη.

Η ψυχική υγεία των παιδιών μας απαιτεί μια ολόκληρη κοινότητα που συνεργάζεται.

Η έρευνα είναι σαφής: ένας ενήλικας που φροντίζει, αλλάζει το εγκεφαλικό αποτύπωμα ενός παιδιού. Ένα σχολείο που αισθάνεται ασφαλές, αντισταθμίζει δεκαετίες δυσκολιών. Μια οικογένεια που υποστηρίζεται σωστά, γίνεται ο σημαντικότερος παράγοντας ανθεκτικότητας. Ένας γιατρός που ρωτά “πώς σου φέρονται στο σχολείο;” ανοίγει μια πόρτα.

Εμείς οι εκπαιδευτικοί δεν είμαστε θεραπευτές. Δεν χρειάζεται να είμαστε. Χρειάζεται όμως να είμαστε ενημερωμένοι, συνεργατικοί και αποφασισμένοι, ώστε να μη μένει κανένα παιδί αόρατο.